

YI JING

CARTEA
SCHIMBĂRILOR

Cuvânt-înainte, introducere, note și comentarii:

RICHARD WILHELM

Traducere de:

WALTER FOTESCU

EDITURA HERALD
București

Cuprins

Cuvânt-înainte	11
Introducere	13
I. Utilizarea <i>Cărții Schimbărilor</i>	15
II. Istoria <i>Cărții Schimbărilor</i>	22
III. Aranjarea traducerii	25

YI JING

PARTEA ÎNTÂI

1. <i>Qian</i> ䷀ – Creatorul	29
2. <i>Kun</i> ䷁ – Receptivul	36
3. <i>Zhun</i> ䷮ – Dificultatea Inițială	42
4. <i>Meng</i> ䷃ – Nebunia Tinerească	46
5. <i>Xu</i> ䷍ – Așteptarea (Hrănirea)	50
6. <i>Song</i> ䷌ – Conflictul	54
7. <i>Shi</i> ䷆ – Armata	58
8. <i>Bi</i> ䷇ – Solidaritatea (Unirea)	62
9. <i>Xiao Chu</i> ䷫ – Puterea De Îmblânzire A Celui Mic	66
10. <i>Lü</i> ䷥ – Mersul (Comportarea)	71
11. <i>Tai</i> ䷊ – Pacea	74
12. <i>Pi</i> ䷄ – Stagnarea	78
13. <i>Tong Ren</i> ䷌ – Comuniunea Între Oameni	82

14. <i>Da You</i> ䷗ – Marea Posesiune	86
15. <i>Qian</i> ䷀ – Umilința	89
16. <i>Yu</i> ䷗ – Entuziasmul	93
17. <i>Sui</i> ䷗ – Urmarea	97
18. <i>Gu</i> ䷑ – Îndreptarea A Ceea Ce Este Corupt	101
19. <i>Lin</i> ䷒ – Apropierea	105
20. <i>Kuan</i> ䷓ – Contemplația (Vederea)	109
21. <i>Shi Ke</i> ䷔ – Mușcătura Dea Curmezișul	113
22. <i>Bi</i> ䷗ – Grația	117
23. <i>Bo</i> ䷗ – Sfârâmarea	121
24. <i>Fu</i> ䷑ – Întoarcerea (Cotitura)	125
25. <i>Wu Wang</i> ䷘ – Inocența (Neașteptatul)	129
26. <i>Da Chu</i> ䷌ – Puterea De Îmblânzire A Celui Mare	132
27. <i>Yi</i> ䷗ – Colțurile Gurii (Înghițitul)	136
28. <i>Da Guo</i> ䷌ – Preponderența Celui Mare	140
29. <i>Kan</i> ䷜ – Insondabilul (Apa)	144
30. <i>Li</i> ䷔ – Cel Care Se Atașează (Focul)	148

PARTEA A DOUA

31. <i>Xian</i> ䷗ – Influența (Cererea În Căsătorie)	153
32. <i>Heng</i> ䷟ – Durata	157
33. <i>Dun</i> ䷗ – Retragera	160
34. <i>Da Zhuang</i> ䷌ – Puterea Celui Mare	164
35. <i>Jin</i> ䷑ – Progresul	167
36. <i>Ming Yi</i> ䷗ – Întunecarea Luminii	171
37. <i>Jia Ren</i> ䷗ – Familia (Neamul)	175
38. <i>Kui</i> ䷗ – Opoziția	179
39. <i>Jian</i> ䷓ – Obstacolul	183

40. <i>Xie</i> ䷧ – Eliberarea	186
41. <i>Sun</i> ䷌ – Diminuarea	190
42. <i>Yi</i> ䷄ – Creșterea	194
43. <i>Guai</i> ䷮ – Străpungerea (Decizia)	198
44. <i>Gou</i> ䷪ – A Veni În Întâmpinare	202
45. <i>Cui</i> ䷬ – Adunarea (Reculegerea)	206
46. <i>Sheng</i> ䷲ – Împingerea Către În Sus	210
47. <i>Kun</i> ䷁ – Istovirea (Epuizarea)	213
48. <i>Jing</i> ䷟ – Puțul	217
49. <i>Ge</i> ䷪ – Revoluția (Năpârlirea)	221
50. <i>Ding</i> ䷱ – Cazanul	225
51. <i>Zhen</i> ䷲ – Cel Care Trezește (Zguduirea, Tunetul)	229
52. <i>Gen</i> ䷶ – Nemișcarea (Muntele)	233
53. <i>Jian</i> ䷳ – Dezvoltarea (Progresul Treptat)	237
54. <i>Gui Mei</i> ䷵ – Mireasa	241
55. <i>Feng</i> ䷇ – Abundența (Plenitudinea)	245
56. <i>Lü</i> ䷯ – Călătorul	249
57. <i>Xun</i> ䷶ – Cel Blând (Pătrunderea, Vântul)	252
58. <i>Dui</i> ䷹ – Cel Voios (Lacul)	256
59. <i>Huan</i> ䷺ – Disoluția (Risipirea)	259
60. <i>Jie</i> ䷧ – Limitarea	263
61. <i>Zhong Fu</i> ䷋ – Adevărul Interior	267
62. <i>Xiao Guo</i> ䷥ – Preponderența Celui Mic	272
63. <i>Ji Ji</i> ䷥ – După Înăfptuire	277
64. <i>Wei Ji</i> ䷥ – Înaintea Înăfptuirii	281

MATERIALE

COMENTARII CLASICE LA CARTEA SCHIMBĂRILOR

Introducere	287
-------------	-----

Shuo Gua (Discuția despre trigramе)

Capitolul I	295
Capitolul II	299
Capitolul III	307

Da Zhuan (Marele Comentariu)

PARTEA ÎNTÂI

A. PRINCIPII FUNDAMENTALE

Capitolul I Transformările în Univers și în <i>Cartea Schimbărilor</i>	317
Capitolul II Alcătuirea și întrebuițarea <i>Cărții Schimbărilor</i>	324

B. EXPUNERILE AMĂNUNȚITE

Capitolul III Despre cuvintele atașate hexagramelor și liniilor	327
Capitolul IV Despre implicațiile profunde ale <i>Cărții Schimbărilor</i>	329
Capitolul V Calea (<i>Dao</i>) în relație cu forța luminoasă și cu forța obscură	333
Capitolul VI Despre Cale (<i>Dao</i>) aplicată la <i>Cartea Schimbărilor</i>	336
Capitolul VII Efectele <i>Cărții Schimbărilor</i> asupra omului	338
Capitolul VIII Despre utilizarea explicațiilor anexate	339
Capitolul IX Despre oracol	342
Capitolul X Împătrita utilizare a <i>Cărții Schimbărilor</i>	347
Capitolul XI Despre tije de coada șoricelului, despre semne și linii	350
Capitolul XII Recapitulare	354

PARTEA A DOUA

Capitolul I Hexagramele și liniile, creația și acțiunea	359
Capitolul II Istoria civilizației	362
Capitolul III Despre structura hexagramelor	369

Capitolul IV Despre natura Trigramelor	369
Capitolul V Explicarea câtorva linii din <i>Cartea Schimbărilor</i>	370
Capitolul VI Despre natura <i>Cărții Schimbărilor</i> în general	375
Capitolul VII Relația câtorva hexagrame cu formarea caracterului	377
Capitolul VIII Utilizarea <i>Cărții Schimbărilor</i> – liniile	380
Capitolul IX Liniile (continuare)	381
Capitolul X Liniile (continuare)	383
Capitolul XI Valoarea prudenței ca învățătură a <i>Cărții Schimbărilor</i>	384
Capitolul XII Recapitulare	

ANEXE

Structura hexagramelor	389
1. Generalități	389
2. Cele Opt Trigrame și utilizarea lor	390
3. Timpul	392
4. Pozițiile	393
5. Caracterul liniilor	393
6. Relațiile dintre linii	394
a) Corespondență	394
b) Ajutor reciproc	395
7. Stăpânii hexagramelor	397
Modul de consultare a oracolului	399
a) Tijele de coada șoricelului	399
b) Monezile	401
Tabel ce permite regăsirea hexagramelor din <i>Cartea Schimbărilor</i>	403
Tabelul hexagramelor	405
Tabelul hexagramelor dispuse pe case	409
A. Cele Opt Trigrame primitive după forma lor	
(tabel pentru memorare)	409
B. Cele opt case	409

Cuvânt-înainte

Traducerea *Cărții Schimbărilor* a fost începută, iată, de aproape zece ani. Atunci când, după revoluția chineză, Qingdao devenise reședința a numeroși literați de seamă din vechea școală, l-am întâlnit printre ei pe maestrul meu venerat, Lao Nai Suan¹.

Nu doar că îi datorez o cunoaștere mai aprofundată a cărții lui Mencius – *Marea Învățătură* (*Da Xue*) – și a *Doctrinei Moderației* (*Zhong Yong*), dar tot el mi-a dezvăluit pentru prima oară minunile din *Cartea Schimbărilor*. Sub îndrumarea sa luminată, am străbătut, ca fascinat, acest univers straniu și totuși familiar. Traducerea a fost realizată după un comentariu amănunțit al textului. Versiunea germană a fost retradusă în chineză, și numai după clarificarea deplină a sensurilor am considerat lucrarea noastră o traducere.

În mijlocul acestor strădanii a izbucnit oroarea războiului mondial. Literații au fost împrăștiați în cele patru zări, iar domnul Lao s-a retras în Qufu, patria lui Confucius, cu a cărui familie se înrudea. Traducerea *Cărții Schimbărilor* a fost abandonată, deși, cu toate obligațiile pe care mi le crea Crucea Roșie chineză, a cărei conducere a trebuit să o preiau, nu trecea nici o zi în care să nu consacru câteva momente vechii înțelepciuni chineze. Coincidență curioasă: sub zidurile orașului, generalul japonez Kamyō, care conducea asediul, citea în orele sale de repaus lucrările lui Mencius, în timp ce eu, un german, mă cufundam la rândul meu, în clipele mele de răgaz, în înțelepciunea chineză. Dar cel mai fericit dintre toți era un chinez bătrân, atât de absorbit de cărțile venerabile, încât nici măcar o grenadă căzută în preajma sa nu a izbutit să-l tulbure. A întins mâna s-o

¹ Deși în întreaga lucrare am ales standardul de transliterare *pinyin*, am plecat de la premisa că o persoană poate alege cum își transliterează numele și am respectat această alegere (*N. red.*)

apuce – proiectilul nu explodase –, după care a aruncat-o, zicând că era foarte fierbinte, și s-a întors la lectura sa.

Qingdao a fost cucerit. În mijlocul a tot felul de alte preocupări, am găsit din nou timpul necesar pentru a continua activ traducerea. Dar maestrul cu care începusem lucrarea era departe, iar mie îmi era imposibil să părăsesc orașul. Mare mi-a fost deci bucuria când, încolțit de dileme, am primit o scrisoare de la domnul Lao, care mă anunța că era gata să reluăm studiile întrerupte. El a revenit, întradevăr, iar traducerea rămasă în stadiu de schiță a fost dusă la bun sfârșit. Au fost ore frumoase de exaltare interioară în tovărășia bătrânului maestru. Când, în linii mari, lucrarea a fost finalizată, destinul m-a rechemat în Germania. În lipsa mea, bătrânul maestru a părăsit această lume.

Habent fata sua libelli. În Germania părea că sunt cât se poate de îndepărtat de vechea înțelepciune chineză, deși, chiar și în Europa, multe sfaturi din misterioasa carte găsiseră ici și colo, un sol fertil. A fost deci, pentru mine, o plăcută surpriză să găsesc în Friedenau, la un foarte bun prieten, *Cartea Schimbărilor*, într-o ediție admirabilă, pe care zadarnic o căutasem în librăriile din Beijing. În plus, prietenul acesta s-a dovedit a fi unul adevărat, care a transformat fericita sa descoperire în posesiunea mea durabilă, dăruindu-mi volumul care, de atunci, m-a însoțit în nenumărate călătorii și a străbătut împreună cu mine o jumătate a globului.

Am revenit în China. Noi obligații m-au acaparat. La Beijing se deschidea o lume complet nouă, cu alți oameni și alte centre de interes. Totuși, și de data aceasta, au apărut curând multe ajutoare și, de-a lungul zilelor toride ale unei veri în Beijing, lucrarea de față a fost, în fine, terminată. Refăcută în nenumărate rânduri, ea a dobândit în cele din urmă o formă care, deși departe de a corespunde dorințelor mele, îmi dă totuși sentimentul că o pot oferi publicului.

Fie ca cititorul acestei traduceri să se împărtășească din bucuria – rod al adevăratei înțelepciuni – pe care am încercat-o eu pregătind-o.

Richard Wilhelm
Beijing, vara lui 1923

Introducere

Cartea Schimbărilor, în chineză *Yi Jing*, face parte, incontestabil, dintre cele mai importante cărți ale literaturii universale. Originile sale se pierd într-o Antichitate mitică. Și astăzi încă, ea se află în atenția celor mai de seamă cărturari ai Chinei. Aproape tot ce s-a gândit mareț și esențial pe durata a peste 3 000 de ani de istorie chineză fie a fost inspirat de această carte, fie, dimpotrivă, a exercitat o influență asupra interpretării sale, astfel încât putem afirma – dincolo de orice îndoială – că *Yi Jing* conține rodul unei înțelepciuni desăvârșite de-a lungul mai multor milenii. Nu trebuie deci să ne mirăm dacă, în plus, cele două ramuri ale filosofiei chineze – confucianismul și daoismul – își găsesc aici rădăcinile lor comune. Din cartea aceasta emană o lumină cu totul nouă, care dezvăluie atât aspectele misterioase din universul intelectual al enigmaticilor vechi maeștri și al discipolilor lor, cât și adevăruri care se regăsesc în tradiția confucianistă ca axiome stabilite și sunt acceptate fără multe discuții.

Într-adevăr, atât filosofia, cât și știința naturală și arta guvernării din China nu au încetat să se adape din acest izvor de înțelepciune și nu este surprinzător că, dintre vechile scrieri confucianiste, numai *Yi Jing* a scăpat de marea incendiere a cărților ordonată de Qin Shi Huangdi. Întreaga viață chineză, până la nivelul aspectelor ei cotidiene, este impregnată de *Yi Jing*. Străbătând un oraș chinezesc, poți vedea ici-colo, la câte un colț de stradă, un ghicitor așezat la o masă îngrijit acoperită, cu pensula și tăblița la îndemână și pregătit să extragă din vechile cărți sfaturi și îndrumări pentru cele mai mărunte nevoi ale existenței. În plus, firmele care decorează casele – panouri perpendiculare de lemn cu [scris] aurit pe fond de lac negru – sunt acoperite cu inscripții al căror limbaj înflorat nu încetează să amintească de ideile și citatele din *Yi Jing*. Chiar și guvernanții unui stat atât de

modern precum Japonia, care se remarcă prin perspicacitatea lor, nu evită să recurgă, în momentele dificile, la sfaturile vechii cărți sacre.

În decursul timpului, datorită renumitei înțelepciuni ce aureolează *Cartea Schimbărilor*, numeroase învățături oculte având ca sursă alte curente de gândire – dintre care unele, poate, nici nu proveneau din China – s-au raportat la învățăturile sale. Începând cu dinastiile Qin și Han a luat naștere o filosofie formală a naturii, care a circumscris întregul univers intelectual unui sistem de simboluri numerice. Combinând consistența și rigoarea doctrinei dualiste despre *yin* și *yang* cu doctrina celor Cinci Faze ale Transformării din *Cartea Analelor*, ea a orientat tot mai mult filosofia chineză asupra lumii către un formalism rigid. În felul acesta, speculații cabalistice tot mai sofisticate au învăluit *Cartea Schimbărilor* într-un nor de mister. Închizând întregul trecut și viitorul în schema lor numerică, ele au conferit *Yi Jing*-ului reputația unei cărți de o profunzime insondabilă.

Aceste considerații au determinat în același timp înăbușirea germenilor unei științe chinezești a naturii, așa cum existau indiscutabil în epoca lui Mo Di și a discipolilor săi. În locul acestora, ele au dat naștere unei tradiții sterile de autori și cititori de cărți, străină oricărei experiențe, care a făcut atâta timp China să apară în ochii occidentalilor sub înfățișarea unei stagnări lipsite de speranțe. Cu toate acestea, nu putem contesta că, în afara acestei filosofii mecanice a numerelor și în toate epocile, un curent liber de profundă înțelepciune umană s-a răspândit pe scară largă, prin intermediul acestei lucrări, în viața practică, dăruind marii civilizații chineze acea maturitate de înțelepciune iluminată pe care o admirăm, cu nostalgie, la reprezentanții acestei ultime civilizații cu adevărat autohtone care încă subzistă.

Dar ce este, de fapt, *Cartea Schimbărilor*? Ca să ajungem la înțelegerea lucrării și a învățăturii pe care o conține, trebuie să îndepărtăm energic și dintr-o singură lovitură stratul gros și excesiv de explicații care au dorit să regăsească în ea tot soiul de noțiuni străine, fie că este vorba despre misterele și superstițiile emanând de la vechii magi chinezi, fie despre teoriile nu mai puțin superstițioase ale savanților europeni moderni, care interpretează toate culturile vechi pe baza experienței lor cu populațiile cele mai primitive.¹ Trebuie să urmăm

¹ Se cuvine să notăm aici, pentru ciudățenia ei, tentativa grotescă, operă a unui diletant, făcută de rev. Canon Mc. Clatchie M.A., de a aplica *Yi Jing* în cheia „mitologiei comparate”. Cartea lui se intitulează *A translation of the Confucian Yi Jing or the «Classic of Changes» with notes and appendix*, 1876.

ferm principiul conform căruia *Cartea Schimbărilor* se cuvine explicată pornind de la propriul conținut și de la perioada căreia îi aparține. În felul acesta, întinericul se risipește în proporții apreciabile și putem realiza că, deși *Yi Jing* este o carte foarte profundă, înțelegerea ei nu prezintă mai multe dificultăți decât orice carte transmisă de Antichitate zilelor noastre, pe durata unei îndelungate istorii.

I. Utilizarea *Cărții Schimbărilor*

a) *Carte-oracol*

Cartea Schimbărilor a fost la origine o colecție de semne liniare pentru uzul oracolelor.¹ În Antichitate, oracolele erau întrebuințate pretutindeni, și cele mai vechi dintre ele se limitau la răspunsuri de tipul „da” sau „nu”. Acest tip de judecată oraculară stă în egală măsură și la baza *Yi Jing*. „Da” era exprimat printr-o simplă linie plină —, iar „nu”, printr-o linie întreruptă — —. Totuși, de foarte timpuriu pare să se fi simțit necesitatea unei mai mari diferențieri, astfel încât liniile simple s-au combinat în perechi:

Acestor combinații a venit să li se adauge un al treilea element², producând astfel seria celor Opt Trigrame. Aceste Opt Trigrame au fost concepute ca imagini a tot ceea ce se petrece în cer și pe pământ. Modul acesta de a vedea lucrurile era guvernat de concepția unei neîncetate transformări a acestor semne unul într-altul, la fel cum în univers vedem fenomenele trecând constant dintr-o formă într-alta.

Avem aici ideea fundamentală a *Cărții Schimbărilor*. Cele Opt Trigrame sunt semne ale unor stări de tranziție, niște imagini care se transformă fără încetare. Atenția nu este orientată asupra lucrurilor în esența lor – cum a fost îndeobște cazul în Occident –, ci asupra mișcărilor lor în [procesul de] transformare. Astfel, trigramele nu reprezintă lucrurile, ci tendințele lor de mișcare.

Aceste opt imagini au primit multiple interpretări. Ele reprezintă anumite fenomene a căror natură corespunde propriei lor esențe. De asemenea, ele formează o familie alcătuită din tată, mamă, trei fii și trei fiice, nu în sens mitologic, așa cum, de pildă, Olimpul este popu-

¹ Studiul de față va demonstra, fără să fie nevoie de dovezi mai ample, că, în pofida celor ce se afirmă în diverse medii, *Cartea Schimbărilor* nu era un lexicon.

² Ceea ce sa adăugat a fost fie o linie plină, fie o linie întreruptă.

lat de zei, ci într-un sens oarecum abstract, în care ele nu reprezintă lucruri, ci funcții.

Dacă trecem în revistă cele opt simboluri aflate la baza *Cărții Schimbărilor*, ele ni se prezintă în ordinea din tabelul următor.

Fiii reprezintă astfel principiul mișcării în diferitele sale stadii: începutul mișcării, pericolul care amenință mișcarea, încetinirea și încheierea mișcării. Fiicele reprezintă dăruirea de sine în diferitele sale stadii: pătrundere blândă, claritate și adaptare, liniște senină.

Trigramă	Nume	Atribute	Imagine	Locul în familie
	<i>Qian</i> , Creatorul	puternic	Cerul	Tatăl
	<i>Kun</i> , Receptivul	supus, docil	Pământul	Mama
	<i>Zhen</i> , Cel ce Trezește	generând mișcare	Tunetul	Primul Fiu / [Fiul Cel Mare]
	<i>Kan</i> , Insondabilul, Abisalul	primejdios	Apa	Al Doilea Fiu / [Fiul Mijlociu]
	<i>Gen</i> , Liniștea	în repaus	Muntele	Al Treilea Fiu / [Fiul Cel Mic]
	<i>Xun</i> , Cel Blând	pătrunzător	Vântul	Prima Fiică / [Fiica Cea Mare]
	<i>Li</i> , Cel ce Aderă	luminos	Focul	A Doua Fiică / [Fiica Mijlocie]
	<i>Dui</i> , Cel Voios/Senin	voios	Lacul	A Treia Fiică / [Fiica Cea Mică]

Pentru a obține o varietate și mai mare, aceste opt figuri au fost combinate între ele de timpuriu, astfel că s-a obținut un număr de 64 de semne. Aceste 64 de semne sunt alcătuite, fiecare, din câte șase linii, [care pot fi] pozitive sau negative. Aceste linii sunt concepute ca fiind [mereu în] schimbare. De fiecare dată când o linie se transformă, are loc o schimbare de stare, reprezentată de o hexagramă diferită. Să luăm ca exemplu hexagrama *Kun*, Receptivul, Pământul:

Ea reprezintă natura pământului, care se dăruiește fără rezerve, iar în ciclul anului, reprezintă sfârșitul toamnei, când toate forțele naturii sunt în repaus. Dacă linia inferioară se modifică, obținem hexagrama *Fu*, Întoarcerea:

Ea reprezintă tunetul, mișcarea ce se produce din nou în pământ la momentul solstițiului, simbolizând întoarcerea luminii.

Cum se vede din acest exemplu, nu e necesar ca toate liniile să se modifice. Aceasta depinde în întregime de caracterul unei anumite linii. O linie cu o natură pozitivă, având un dinamism crescător, se transformă în opusul ei; dimpotrivă, o linie pozitivă cu un dinamism mai redus rămâne neschimbată. La fel și în cazul liniilor negative.

Indicații despre acele linii atât de încărcate cu energie pozitivă încât se modifică se găsesc în *Marele Comentariu* (partea I, cap. IX), precum și în secțiunea specială care tratează despre divinație. Aici ne vom limita să spunem că liniile pozitive care se transformă sunt desemnate de numărul 9, iar liniile negative care se transformă sunt desemnate de numărul 6, în timp ce liniile care nu se modifică și joacă, prin urmare, doar un rol structural pentru hexagrame, fără să aibă o semnificație proprie deosebită, sunt reprezentate de numerele 7 (liniile pozitive) și 8 (liniile negative). În consecință, atunci când textul zice: „Nouă la început înseamnă...”, aceasta vrea să spună: „Când trăsătura pozitivă din poziția inițială corespunde unui nouă, semnificația este următoarea”¹. Dacă, dimpotrivă, este reprezentată printr-un 7, ea nu e luată în considerare în scopuri oraculare. La fel și pentru liniile ce corespund unui 6 sau unui 8. În exemplul precedent am avut semnul *Kun*, Receptivul, alcătuit în modul următor:

¹ Modul în care diferitele cifre indicate aici sunt obținute distribuind și numărând tije de coada-șoricelului (*Achillea millefolium*) se găsește la sfârșitul cărții („Modul de consultare a oracolului”).

8 deasupra	--
8 pe locul al 5-lea	--
8 pe locul al 4-lea	--
8 pe locul al 3-lea	--
8 pe locul al 2-lea	--
6 la început	--

Primele cinci linii nu intră prin urmare în calcul și numai 6 inițial posedă un sens de sine stătător. Prin transformarea acestuia din urmă în contrariul său, *Kun*, Receptivul, devine hexagrama *Fu*, Întoarcerea:

Avem astfel o serie de stări exprimate simbolic care, prin această transformare a liniilor lor, pot trece dintr-una într-alta (dar acest lucru nu e obligatoriu, căci, dacă o hexagramă e alcătuită exclusiv din 7 și 8, ea rămâne neschimbată și nu se reține decât aspectul ei global).

Pe lângă legea schimbării și imaginile acestor transformări, așa cum le oferă cele șaiszeci și patru de hexagrame, trebuie luat în considerare și un alt element. Fiecare situație impune un comportament adecvat: după caz, o anumită atitudine este corectă, iar o alta, eronată. Se înțelege de la sine că atitudinea corectă este fastă, iar atitudinea eronată, nefastă. Ce conduită trebuie adoptată, prin urmare, în fiecare caz? Această întrebare a constituit elementul decisiv. Ea a făcut din *Yi Jing* mai mult decât o banală carte despre divinație. Atunci când o ghicitoare în cărți anunță că într-o săptămână va sosi o scrisoare din America, singurul lucru pe care îl are de făcut clientul este să aștepte ca scrisoarea să vină (sau nu). Faptul prezis în acest caz face parte din destin și rămâne lipsit de semnificație morală. Din ziua când s-a găsit cineva în China care nu a fost mulțumit cu semnele prezicând viitorul și s-a întrebat: „Ce trebuie să fac?”, cartea de divinație s-a transformat într-o carte de înțelepciune.

I-a fost hărăzit regelui Wen, care a trăit în jurul anului 1000 î.Hr., și fiului său, ducele de Zhou, să înfăptuiască această transformare. Ei au înzestrat hexagramele și liniile [lor] – până atunci mute –,

din care se deducea viitorul prin reinterpretarea lor în fiecare caz în parte, cu recomandări precise privind conduita corectă. Omul era astfel asociat la făurirea destinului său, întrucât acțiunile sale intervineau în evenimentele din Univers ca factori decisivi, într-o măsură cu atât mai mare cu cât, grație *Cărții Schimbărilor*, el a știut să recunoască din timp germenii evenimentelor. Căci totul depinde de acești germeni. Atâta timp cât lucrurile sunt încă în stare incipientă, ele pot fi controlate. Odată ce sau dezvoltat însă și și-au produs consecințele, puterea lor devine covârșitoare, iar omul rămâne neputincios în fața lor. *Cartea Schimbărilor* devine în felul acesta o lucrare de divinație de un gen cu totul aparte. Prin mișcările și transformările lor, hexagramele și liniile lor imită de o manieră misterioasă transformările macrocosmosului. Prin utilizarea tijelor de coada-șoricelului, putem ajunge în poziția avantajoasă în care avem o viziune de ansamblu asupra situației. Odată obținută această viziune de ansamblu, cuvintele oracolului vor indica ceea ce trebuie făcut pentru a ne adapta exigențelor momentului.

În tot acest proces, singurul aspect care derutează sensibilitatea noastră modernă este metoda, care constă în înțelegerea naturii unei situații prin manipularea unor tulpini de coada-șoricelului. Procedeu acesta era considerat misterios; totuși, exact o asemenea manipulare oferă inconștientului omului posibilitatea să se manifeste. Nu oricine era capabil să consulte oracolul. Pentru aceasta trebuia să posezi o inimă clară și liniștită, receptivă la influențele cosmice ascunse în umilele bețe oraculare. Ca produse ale lumii vegetale, acestea erau considerate ca fiind legate într-un mod cu totul special de sursa vieții. Ele proveneau de la plante sacre.

b) Carte de înțelepciune

Cu mult mai importantă decât utilizarea *Yi Jing*-ului în scopuri divinatorii a devenit întrebuintarea sa ca o carte de înțelepciune. Lao Zi a cunoscut lucrarea, care i-a inspirat câteva dintre cele mai profunde aforisme ale sale. Se poate spune că toată gândirea sa este impregnată de învățătura *Cărții*. Confucius a cunoscut, de asemenea, *Yi Jing*-ul, la care a meditat îndelung. Fără îndoială că el a scris [unele] comentarii pe această temă, iar pe altele le-a transmis discipolilor săi prin învățături orale. *Cartea Schimbărilor*, publicată și comentată de Confucius, este cea care a ajuns până în epoca noastră.

Dacă examinăm intuițiile fundamentale care formează urzeala lucrării de la un capăt la altul, ne putem limita la câteva idei, pe cât de puține, pe atât de importante.

Ideea fundamentală a întregii *Cărți* este cea de **transformare**. Se relatează în *Analectele* lui Confucius că, stând într-o zi pe marginea unui fluviu, el a spus: „Precum acest fluviu, toate lucrurile curg zi și noapte, fără încetare”. Confucius exprimă astfel ideea transformării. Cine a conștientizat această idee nu se mai preocupă de lucrurile individuale, care trec și se schimbă, ci de legea eternă și imuabilă care lucrează în toată această transformare. Legea aceasta este *Dao* al lui Lao Zi, curgerea, Unul fără de multiplu. Pentru a deveni manifestă, ea are nevoie de o decizie, de o condiție care să o instituie. Această condiție fundamentală este „marea origine primordială” a tot ceea ce există: *Taiji*, literal „grinda de sub acoperiș”. Filosofi chinezi ulteriori au meditat mult asupra acestei origini. *Wuji*, originea anterioară acesteia, a fost desemnată printr-un cerc, iar *Taiji* a fost reprezentat printr-un cerc divizat în lumină și întuneric, *yin* și *yang* ☯

Acest cerc a jucat un rol important atât în India, cât și în Europa. Totuși, speculațiile de natură gnostică și dualistă sunt străine gândirii primitive din *Yi Jing*. Pentru aceasta, trebuie pur și simplu așezată grinda de sub acoperiș, linia. Cu această linie care, în sine, este una, dualitatea apare în lume. În același timp sunt instituite direcțiile – sus și jos, dreapta și stânga, înainte și înapoi –, într-un cuvânt, lumea contrariilor.

Ulterior, aceste contrarii au fost cunoscute sub numele de *yin* și *yang*, ele reprezentând o preocupare majoră pe durata perioadei de tranziție între dinastiile Jin și Han, în secolele care au precedat era noastră, când a existat o întreagă școală a doctrinei *Yin–Yang*. În epoca aceasta, *Cartea Schimbărilor* a fost frecvent utilizată ca lucrare magică, descoperindu-se în ea tot felul de lucruri pe care nu le conținea la origine. Firește, această doctrină despre *yin* și *yang*, feminin și masculin, considerate ca principii fundamentale, a reținut mult și atenția savanților străini care studiau în China. Conform tendinței uzuale, s-au presupus aici simboluri falice primitive, cu toată suita de conotații. Spre marea dezamăgire a autorilor acestor descoperiri trebuie afirmat [totuși] cu tărie că semnificația originară a cuvintelor *yin* și *yang* nu oferă nimic din toate acestea. *Yin* însemna, inițial, „nebulos”, „sumbru”; *yang*, la rândul său, avea sensul de „stindarde fluturând în soare”, deci „strălucitor”, „luminos”. Cele două idei au fost aplicate versantului întunecos (nordic) și, respectiv, celui luminat

de soare [sudic], ale unui munte. Ele desemnează malul nordic și cel sudic ale unui râu: în acest caz însă malul nordic, unde se reflectă lumina, este strălucitor și, în consecință, *yang*, în timp ce malul sudic, aflat în umbră, este *yin*. Pornind de aici, aceste expresii au fost aplicate la *Yi Jing* pentru a numi cele două stări fundamentale și schimbătoare ale ființei [manifestate]. Trebuie, de altfel, observat că termenii nu apar cu acest sens în textul propriu-zis al lucrării, așa cum nu apar nici în comentariile cele mai vechi. Ei se întâlnesc pentru prima oară în „Marele Comentariu”, unde influența daoistă se remarcă deja în numeroase locuri. În *Comentariul despre decizii*, termenii folosiți pentru aceste contrarii sunt „ferm” și „maleabil”.

Indiferent de terminologia folosită, este cert că lumea ființării este alcătuită din transformarea și jocul acestor forțe, căci schimbarea reprezintă, pe de-o parte, trecerea de la o forță la cealaltă, și pe de altă parte, un ciclu închis de fenomene legate între ele, precum ziua și noaptea, vara și iarna. Totuși, transformarea aceasta nu este lipsită de sens – altfel nu ar putea da naștere unei științe –, ci este supusă legii care pătrunde toate lucrurile, *Dao*.

A doua noțiune fundamentală din *Yi Jing* este **doctrina ideilor**. Cele Opt Trigrame reprezintă stări de transformare, mai degrabă decât contrarii. La modul acesta de a vedea lucrurile se rialază concepția lui Lao Zi și cea a lui Confucius, pentru care tot ce survine în lumea vizibilă este efectul unei „imagini”, al unei idei din lumea invizibilă. Prin urmare, orice fenomen vizibil nu este, ca să ne exprimăm astfel, decât copia unui eveniment suprasensibil: din punctul de vedere al succesiunii temporale, copia [fizică] este ulterioară evenimentului suprasensibil pe care îl reflectă. Ideile acestea sunt accesibile prin intuiție directă sfinților și înțelepților aflați în contact cu sferile superioare, fiind capabili să intervină decisiv în evenimentele din lume. Astfel, omul este conectat cu Cerul – lumea suprasensibilă a ideilor – și cu Pământul – lumea materială a lucrurilor vizibile – obținându-se o triadă a puterilor primordiale¹.

Această doctrină a ideilor este folosită în două sensuri distincte. *Yi Jing* prezintă imaginile fenomenelor și, odată cu ele, manifestarea condițiilor *in statu nascendi*. Cu ajutorul acestei cărți, omul discerne germenii evenimentelor și învață să prevadă viitorul și să înțeleagă trecutul.

¹ Ceea ce în tradiția chineză se numește Cele Trei Forțe/Puteri (*san cai* 三才). (N. red.)

Yi Jing

CARTEA SCHIMBĂRILOR

Partea întâi

乾

1. QIAN
CREATORUL

	Deasupra	<i>Qian</i>	CREATORUL, CERUL
	Dedesubt	<i>Qian</i>	CREATORUL, CERUL

Hexagrama se compune din șase linii pline. Liniile pline corespund puterii originare *yang*, care este luminoasă, puternică, spirituoasă, activă. Hexagrama are natura unei puteri consistente. Întrucât este lipsită de orice slăbiciune, ea are ca proprietate forța. Imaginea sa este Cerul. Energia sa este reprezentată ca independentă de condiții spațiale determinate: prin urmare, ea este concepută sub forma mișcării. Fundamentul acestei mișcări se consideră a fi timpul. Hexagrama include așadar puterea timpului și puterea de a persevera în timp, durată.

În interpretarea hexagramei trebuie avut întotdeauna în vedere un dublu sens: sensul macrocosmic și acțiunea [sa] în lumea oamenilor. Aplicată evenimentelor din Univers, această hexagramă exprimă puternica acțiune creatoare a Divinității. Raportată la lumea oamenilor, ea desemnează acțiunea creatoare a sfinților înțelepți, a suveranului sau a conducătorului oamenilor care, prin puterea sa, le trezește și le dezvoltă natura superioară.¹

¹ Această hexagramă este atribuită lunii a patra (mai-iunie) în cursul căreia puterea luminoasă atinge punctul său culminant, înainte ca, odată cu solstițiul, să înceapă declinul anului.

Tabelul hexagramelor

#	Nume (chineză)	Nume (română)	Hanzi	Simbol
1	<i>Qian</i>	Creatorul	乾	☰
2	<i>Kun</i>	Receptivul	坤	☷
3	<i>Zhun</i>	Dificultatea Inițială	屯	䷂
4	<i>Meng</i>	Nebunia Tinerească	蒙	䷃
5	<i>Xu</i>	Așteptarea (Hrănirea)	需	䷄
6	<i>Song</i>	Conflictul	訟	䷅
7	<i>Shi</i>	Armata	師	䷆
8	<i>Bi</i>	Solidaritatea (Unirea)	比	䷇
9	<i>Xiao Xu</i>	Puterea de îmblânzire a celui mic	小畜	䷈
10	<i>Lü</i>	Mersul (Comportarea)	履	䷉
11	<i>Tai</i>	Pacea	泰	䷊
12	<i>Pi</i>	Stagnarea	否	䷋
13	<i>Tong Ren</i>	Comuniunea Între Oameni	同人	䷌
14	<i>Da You</i>	Marea Posesiune	大有	䷍
15	<i>Qian</i>	Umilința	謙	䷎
16	<i>Yu</i>	Entuziasmul	豫	䷏
17	<i>Sui</i>	Urmarea	隨	䷐
18	<i>Gu</i>	Îndreptarea A Ceea Ce Este Corupt	蠱	䷑